

Jan Mukařovský dnes

tradice a perspektiva českého strukturalismu

Společná konference Pražského lingvistického kroužku
a Ústavu pro českou literaturu AV ČR

14–15.XI 2011

zasedací místnost ÚČL
Na Florenci 3/1420, Praha – Nové Město

ZÁMĚR

Hlavní překážkou pro porozumění Janu Mukařovskému není neznalost jeho díla, nýbrž ustrnulá podoba jisté znalosti : Mukařovského čtou literáti, Mukařovský se čte filosoficko-ontologicky ; zůstává skryt Mukařovský fonolog, Mukařovský funkční lingvista, Mukařovský sémantik, Mukařovský bytostný a celostní filolog. Konference chce jednak řádně historicko-filologicky vymezit pojmy, s nimiž zavedené výklady Mukařovského dobově spojují, jednak formulovat soudobý badatelský program pro obory, v nichž Jan Mukařovský působil, případně vůči nimž se vymezoval, či byl vymezován.

SKLADBA KONFERENCE

Formální rámec

Úvodní slovo : Pavel Janáček, ředitel ÚČL

Závěrečné slovo : Oldřich Král, předseda PLK

Tematické bloky

Strukturalismus dnes : Tomáš Hoskovec

Historické souvislosti : Ondřej Sládek, Petr Steiner, Marie Havránková

Myšlenkové souvislosti : Vladimír Svatoň, Tomáš Kubíček, Emil Volek

Estetika I : Milan Jankovič, Herta Schmid, Aleš Haman

Estetika II : František A.Podhajský, Aleš Merenus, Radomír D.Kokeš

Interpretace : Bohumil Fořt, Marie Kubínová

Versologie : Robert Ibrahim & Petr Plecháč

Stylistika : Jana Hoffmannová

Komparatistika : Jiří Pelán

Vzpomínky a volná vystoupení

Jaroslava Janáčková, Květa Sgallová, Lubomír Doležel, Mojmír Grygar, Dušan Prokop, Josef Zúmr, ...

Společná večeře

POVAHA

Konference je veřejná a bez účastnických poplatků. Vítejte všechny zájemce o probírané otázky, v diskusích má právo na slovo každý přítomný.

ORGANIZAČNÍ ROZPIS

Pondělí 14.xi

- 09H00 – 09H15 registrace
09H15 – 09H30 zahájení : Janáček (organizační pokyny : Sládek)
09H30 – 10H00 strukturalismus dnes : Hoskovec (předsedá Janáček)
10H00 – 10H30 přestávka
10H30 – 12H00 historické souvislosti : Sládek, Steiner, Havránková (předsedá Král)

12H00 – 13H30 oběd

13H30 – 15H00 estetika I : Jankovič, Schmid, Haman (předsedá Hoskovec)
15H00 – 15H30 přestávka
15H30 – 16H30 interpretace : Fořt, Kubínová (předsedá Sládek)
16H30 – **H** volný blok poznámek a vzpomínek (moderuje Král)

19H00 společná večeře

Úterý 15.xi

- 09H00 – 10H30 myšlenkové souvislosti : Svatoň, Kubíček, Volek (předsedá Hoskovec)
10H30 – 11H00 přestávka
11H00 – 12H00 estetika II : Podhajský, Merenus (předsedá Hoskovec)

12H00 – 13H30 oběd

13H30 – 14H00 estetika II : Kokeš (předsedá Sládek)
14H00 – 14H30 versologie : Ibrahim & Plecháč (předsedá Sládek)
14H30 – 15H00 přestávka
15H00 – 16H00 stylistika : Hoffmannová ; komparatistika : Pelán (předsedá Sládek)
16H00 závěrečné slovo : Král

Každý příspěvek má celkem 30 minut : počítá se s rozdělením 20 minut referát + 10 minut diskuse ; předsedající hlídá čas a řídí diskusi.

ÚČL zajišťuje občerstvení o konferenčních přestávkách a platí společnou večeři účastníků ; obědy zajišťovány nejsou, každý se zařídí sám.

PROGRAM S ANOTACEMI

STRUKTURALISMUS DNES pondělí 09H30 – 10H00

Tomáš Hoskovec : *Strukturalismus dnes. Starý projekt jazykově-znakového uchopení díla a nové možnosti strukturální sémantiky*

Mukařovský si trvale kladl jednu jedinou, naprosto přirozenou otázku : Jak se v konkrétním textu konkretizuje jazykový význam do jedinečného smyslu? To je zásadní, ba vůbec nejdůležitější otázka lingvistická. Lingvistika Mukařovského doby nedisponovala nástroji, které by ho mohly uspokojit. Dnes takové nástroje jsou, žel lingvistický mejnstrím o ně nedbá. Víme-li tedy, že na Mukařovského otázku lze dnes nabídnout uspokojivou a přitom nezjednodušující odpověď, opřenou o jednotný filologický aparát, měli bychom si zároveň uvědomit, že Mukařovského samozřejmé gesto, jímž dokázal celé básnické dílo uchopit jako jeden jazykový znak, otevírá onomu modernímu aparátu nové a překvapivě silné možnosti.

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI pondělí 10H30 – 12H00

Ondřej Sládek : *Hledání souvislostí. K periodizaci života a díla Jana Mukařovského*

Přehled a revize dosavadních periodizací, základní problémy spojené s určováním klíčových bodů a mezníků, kritický rozbor typických, až stereotypických členění života a díla Jana Mukařovského, možné alternativy. Na závěr autor představí vlastní periodizační koncepci.

Petr Steiner : *Od strukturalismu k marxismu (a zpět?). Jan Mukařovský : 1945 – 1963*

Nejdelikátnější kapitolou klasického období PLK je ta závěrečná, kdy se členové PLK zřikají strukturalismu a přijímají za svůj vědecký světový názor marxismus-leninismus. Když se r.1977 René Wellek na závěr své předmluvy k 1.dílu anglického vydání výboru Mukařovského statí *Word and Verbal Art* pokusil o krátké zhodnocení oněch událostí, Hana Mukařovská z titulu držitelky autorských práv právě tu pasáž z textu vyškrtla. Příspěvek rozebírá Mukařovského přechod od jednoho pojetí estetiky k jinému, tak jak se odráží v jeho vědeckých statích z let 1945 – 1963. Na rozdíl od Hany Smahelové, která se tímto tématem zabývala z filosofické perspektivy, a Miroslava Červenky, jenž k němu přistoupil především z hlediska etického, autor Mukařovského konverzi analyzuje jako příběh : soustředí se na jeho výstavbu, členění a žánrovou rozmanitost.

Marie Havránková : *Praha – Kodaň : kontakty a korespondence*

Atmosféra doby a prožitek síly mezinárodního strukturalistického hnutí.

ESTETIKA I pondělí 13H30 – 15H00

Milan Jankovič : *Estetika významového dění*

Herta Schmid : *Proč je estetická funkce pro nás důležitá?*

Je autonomní estetická funkce v uměleckém díle jen zbožné přání, nebo má antropologický základ? Bylo správné, když Miroslav Červenka ve své *Významové výstavbě literárního díla* dal Mukařovského filosofickou estetiku vědomě do závorek? Klíčem k odpovědi je sémantické gesto, jež propojuje antropologický základ člověka se společensko-politickým prostorem. Umělecké dílo je modelem přeskupení kolektivních hodnot podle měřítek a potřeb konkrétního jedince. A právě proto estetická funkce ruší v jakémkoliv systémové kolektivizaci — dnes o nic méně než v dobách nacismu a komunismu.

Aleš Haman : *Několik poznámek k Mukařovského antropologické koncepci strukturalismu*

koreferát k příspěvku a souvisejícím pracím H.Schmidové

INTERPRETACE pondělí 15H30 – 16H30

Bohumil Fořt : *Analýza a interpretace v díle Jana Mukařovského*

Autor předvede, jaké interpretační strategie lze v Mukařovského díle nalézt a jaký pojmový aparát se na ně jednotlivě váže. Tuto teoretickou výbavu pak porovná s Mukařovského interpretační praxí a poukáže jak na hluboké propojení Mukařovského teoretické explikace s praktickou aplikací, tak na zásadní nekongruence mezi oběma oblastmi.

Marie Kubínová : *Interpretace (jedné) básně. K výstavbě lyrického časoprostoru*

Materiálový rozbor Tomanovy básně *Podzim*. Autorka chce současnými prostředky předvést to, oč usiloval už Jan Mukařovský : vyložit básnický obraz, jmenovitě jak se ze slov rodí čas a prostor.

VOLNÁ VYSTOUPENÍ pondělí 16H30

Blok vzpomínek a úvah. Moderuje Oldřich Král. O svůj názor byli požádáni zasloužilí členové a souputníci Kroužku : Jaroslava Janáčková, Květa Sgallová, Lubomír Doležel, Mojmír Grygar, Dušan Prokop, Josef Zumr ; slovo samozřejmě dostane každý, kdo se přihlásí.

MYŠLENKOVÉ SOUVISLOSTI úterý 09H00 – 10H30

Vladimír Svatoň : *Jednotná půda ruského formalismu*

Jedním ze zjištění o vztazích moderní české a ruské literární vědy je, že český strukturalismus lze pokládat za vyhraněný literární směr, neboť měl společné teze a společnou terminologii, zatímco tzv. ruský formalismus se vyznačoval velkou dispersí přístupů a výsledků. Společnou půdou ruského formalismu a moderní literární vědy vůbec byla reflexe kategorií «předchůdných» pro stanovení jakéhokoliv systému pojmů, tedy i stanovení statusu literárnosti textu. Charakteristické pro onen myšlenkový postoj – u formalistů stejně jako v jiných humanitních oborech – jsou dvojice pojmů typu *langue :: parole, competence :: performance*, konkrétně pak *materiál :: styl, styl :: žánr, fabule :: syžet, verš :: slovo*, v českém strukturalismu ještě *metrum :: rytmus, sémantické gesto :: struktura*. Toto pojmosloví otevírá cestu dalším konceptům, zejména podstatnému rozlišení «historie» a «evoluce». V českém prostředí lze k tomuto komplexu vztáhnout též problematiku «přírodního světa».

Tomáš Kubíček : *Imanentní vývoj — a co dál?*

Návrat má smysl jen tehdy, je-li součástí cesty dopředu. Autor dává imanenci – či to, co mohla u Jana Mukařovského znamenat – do souvislosti s pojmem hodnota a společně je chce v kontextu ekovské sémiotiky konfrontovat s aktuálním projektem nové naratologie. Možná se nakonec ukáže, že nová naratologie je vlastně konfrontována s Mukařovského hodnotou a imanencí...

Emil Volek : *Věc – význam – znak : proměny pražské sémiotiky umění*

Detailní analýza Mukařovského pojetí umění jako znakové skutečnosti, zvláště jeho práce *L'art comme fait sémiologique* (1934) ; rozbor sporu fenomenologie se sémiologií v raných Mukařovského dílech.

ESTETIKA II úterý 11H00 – 12H00

František A.Podhajský : *Jan Mukařovský a současná estetika*

Pokus o dialog mezi Mukařovského modelem estetika a vybranými trendy soudobé (globálně anglofonní) estetiky, jako jsou neuroestetika, analytická estetika, kulturologie.

Aleš Merenus : *Mukařovský o dramatu a divadle : revize a recepce*

Pokus o zmapování Mukařovského divadelní teorie. Z ní pak autor vybere tři koncepty, jež pokládá za klíčové, a předvede, jak se k nim stavěli Mukařovského současníci (Honzl,

Burian, Bogatyrev, Brušák) a následníci (Veltruský, Procházka, Lukeš, Elam) : vztah dialogu a monologu, jeviště jako síť protikladných vztahů, teorie herectví. Nadto autor přidá poznámky k tomu, jak se v teorii dramatu uplatnily pojmy sémantického gesta a záměrnosti (v protikladu k nezáměrnosti).

úterý 13H30 – 14H00

Radomír D.Kokeš : *Pražská škola, film a otázky vlivu*

Autor vychází z toho, jak se Mukařovského pojetí estetických funkcí a norem promítlo do jeho vlastních studií o filmu, a poté srovná Mukařovského, Vodičkou rozvinutý aparát narativní s pracemi tzv. wisconsinské školy (David Bordwell), jež vykládá film právě modely vyprávění.

VERSOLOGIE DNES úterý 14H00 – 14H30

Robert Ibrahim & Petr Plecháč : *Jak poznat metrum?*

Autoři srovnají tři způsoby stanovení metra : (i) předstrukturalistický, založený na stopách, jaký představoval především Josef Král ; (ii) klasický strukturalistický, s nímž pracoval právě Mukařovský, vyhodnocující frekvenci přízvuků ve slabých a silných pozicích ; (iii) generativně-strukturalistický, jež sami nabízejí jako program pro současnost.

STYLISTIKA DNES úterý 15H00 – 15H30

Jana Hoffmannová : *V dialogu s Janem Mukařovským za stylistikou dialogu (a mluvených projevů)*

Současná stylistika by měla daleko víc než v minulosti být stylistikou komunikačně-pragmatickou, textovou, kontextovou a intertextovou, hlavně však dialogickou. Pojem stylu je nutno vztahovat i ke spontánním mluveným projevům (s veškerou jejich «nezáměrností»), ke každodenním dialogům (jakkoliv vykazují textovou nehomogenost a neintegrovánost), k «pseudodialogům» fatickým a konverzačním. V prostředí pražského funkcionalismu toto hledání anticipují Jan Mukařovský (záměrnost a nezáměrnost, prostupnost dialogu a monologu, kolize sémantických kontextů) a Karel Hausenblas (integrační funkce stylu, pochybnosti o jejím působení v dialogu). Zvláště podnětná je v této souvislosti Mukařovského «bachtinovská» studie o citátové povaze přísloví a jejich podílu na dialogizaci promluvy.

KOMPARATISTIKA DNES úterý 15H30 – 16H00

Jiří Pelán : *Komparatistika dnes*

Ve 30. a 40. letech xx století stály proti sobě PLK a LHS zaštitěné hesly «strukturalismus» a «komparatistika». Stavět ony pojmy proti sobě dnes nemá smysl. Vyjasněme si naopak, jak chceme literární komparatistiku pěstovat do budoucna a zda ta vůbec může být nestrukturální. Při filologickém rozpětí Kroužku je dobré si uvědomit, že literární komparatistika má přirozeného partnera v komparatistice lingvistické, a je milé vědět, že v roce tak těžkém, jakým byl 1957, dokázal Pavel Trost svůj příspěvek o lingvistické komparatistice uzavřít slovy : „Dosud se neobjevila nová historickosrovnávací metoda pro syntax. Ale srovnávací jazykozpyt indoevropský se obnovuje ve znamení strukturalismu.“